

Viite: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

LAUSUNTO hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen lainsäädäntöön sekä eräihin muihin lakeihin tehtävistä muutoksista sote-uudistuksesta johtuen (Sote100)

Hallituksen esitysluonnoksesta Suomen Sopimuspalokuntien Liitto toteaa eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle seuraavaa:

Uudistuksen tavoitteena on mm. tuottavuuden parantaminen ja siten kustannusnousun hillintä. Pelastustoimen kytkeminen sosiaali- ja terveystoimen osaksi perustellaan lähinnä synergiaeduilla, kun pelastustoimen infrastruktuuria voitaisiin hyödyntää lähinnä kiireellisten ensitoimenpiteiden tuotannossa. Toteamme, että sopimuspalokunnat muodostavat keskeisen osan tätä infrastruktuuria, vaikka sopimuspalokuntien suorittama ensivastetoiminta ei ole kaikille sopimuspalokunnille keskeisin toimintamuoto. Ilman sopimuspalokuntien myötävaikutusta ei suuressa osassa maata voida näitäkään lähipalveluita kustannuksiltaan mielekkäällä tavalla toteuttaa ilman palvelutason merkittävää pudottamista, ja sama koskee tietenkin muuta kiireellistä avunantoa. Nimenomaan sopimuspalokuntien paloasemaverkosto ja siihen liittyvä hajasijoitettu sopimushenkilöstö muodostaa palvelujen lähituotannossa keskeisen resurssin erityisesti harvaan asutuilla alueilla mutta myös muualla suurimpien asutuskeskusten ulkopuolella. Siellä taas sopimuspalokunnat ovat ammattipalokuntien tukena etenkin suurten tai päällekkäisten tilanteiden varalta. Ja kokonaisuutena katsottuna on sopimuspalokuntajärjestelmällä tietenkin vielä huomattavasti laajempi merkitys kansalaisten kokonaisturvallisuuteen kuin pelkästään kiireellisten palvelujen tarjoaminen.

Hallituksen esityksessä on arvioitu, että hyvinvointialueen kokonaismenot uudistuksen jälkeen olisivat suuruusluokkaa n. 20 G€/v. Pelastustoimen kokonaismenot ovat taas suuruusluokkaa 430 M€/v, mikä edustaa n. 2 % tulevien hyvinvointialueiden käyttömenoista. Sopimuspalokuntatoiminta taas on kustannustehokasta mutta sekään ei täysin ilmaista, eli pelastustoimen käyttömenoista on sopimuspalokuntien osuus runsas 71 M€, minkä lisäksi sopimuspalokunnat itse vuosittain keräävät runsaat 10 M€ pelastustoimelle kuuluvia hankintoja varten (tiedot vuosilta 2018). Tämän lisäksi arvioidaan, että sopimuspalokuntalaiset tekevät n. 3 M€ edestä varsinaista talkootyötä. Näillä sopimuspalokuntajärjestelmä tuottaa vajaa puolet pelastustoimen kiireellisistä palveluista, jolloin n. 90 % valtakunnan pinta-alasta on ensisijaisesti sopimuspalokuntien vastuulla.

Pelastustoimessa on arvioitu, että käyttömenojen lisäksi olisi kunnallisen pelastustoimen rakenteellista korjausvelkaa n. 80 M€/v. **Siihen ei kuitenkaan vielä sisälly nimenomaan sopimuspalokuntatoiminnalle kertynyttä korjausvelkaa n. 40-50 M€/v, joka muodostuu mm. varmatoimisen hälytysjärjestelmän rakentamisesta ja ylläpidosta, sopimuspalokuntien mainitun omarahoituksen korvaamisesta (jolloin henkilöresursseja vapautuisi tehokkaampaa toimintaa varten), tiettyjen paikoin laiminlyötyjen työnantajavelvoitteiden täyttämisestä, paloasemarakennusten ja osittain ikääntyneen ajoneuvokaluston saattamisesta nykyvaatimuksia vastaaviksi sekä aikojen saatossa muodostuneiden erilaisten koulutusvajeiden umpeen kuromisesta.**

Tämän lisäksi etenkin sopimuspalokuntien päivälähtövarmuuden parantamiseen tähtäävistä järjestelyistä saattaa syntyä kustannuksia, joista toistaiseksi ei ole olemassa luotettavaa selvitystä. Vuoden verran käyty varallaolokeskustelu on päivälähtöongelman eräs ilmentymä, mutta ei kuvaa koko problematiikkaa: Käytännössä yhteiskunnallinen muutos on johtamassa ”ilmaistyövoiman” ehtymiseen, mihin vielä EU:n työaikadirektiivin implementointi saattaa myötävaikuttaa. Ammattimaisesti miehitetyt monitoimiyksiköt eivät ratkaise harvaan asuttujen alueiden problematiikkaa, toisaalta kustannusrakenteen takia ja toisaalta koska pelastusalan ammattilaistenkin saatavuus on rajallinen. Sopimuspalokuntien varaan muodostettu kevytyksikköjärjestelmä saattaisi olla ainakin osaratkaisu, jota pelastusala kuitenkin toistaiseksi vierastaa. Asia vaatii kokonaistilanteen uudelleenarviointia, mikä kuuluneekin valtiovallan toimenkuvaan.

Pelastustoimen kokonaismenojen jakamiseen hyvinvointialueille liittomme ei ota kantaa. Sen sijaan toteamme, että sopimuspalokuntien asema itse pelastustoimessa sinänsä on jonkin verran epämääräinen, mm. koska nykyinen pelastuslaki käsittää sopimuspalokuntia jonkinlaisena ”optiona” eikä pelastustoimen keskeisenä rakenteellisenä palveluntuottajana. Siksi sopimuspalokunnat herkästi muodostavat sen osan, josta pelastuslaitokset ensisijaisesti pyrkivät tinkimään, kun rahoitus on tiukalla.

Vastaavasti sopimuspalokuntatoiminnan aito kehittäminen ei ole ollut niinkään alueellisten pelastuslaitosten päällimmäisenä huolena. Tietty taantuminen onkin ollut havaittavissa, johtuen mm. siitä, että aidon arvostuksen vaje herkästi johtaa yksittäisen sopimuspalokuntalaisen motivaation heikentymiseen. Toisaalta nimenomaan henkilökohtainen motivaatio on sopimuspalokuntatoiminnan keskeisin resurssi. Näin ollen sopimuspalokuntatoiminnan jatkuvuuden kannalta on ensiarvoisen tärkeätä, että yhteiskunnan suunnalta osoitetaan toiminnalle aito tuki.

Toteamme, että nyt käsiteltävä hallituksen esitys varsin realistisesti toteaa, että varsinaisia kustannussäästöjä esityksessä mainittujen erittelemättömien synergiaetujen ohella tai edes puitteissa ei liene oikeasti näkyvissä. Nyt esitetyn mallin mukaan tulisikin valtio toistaiseksi olemaan pelastustoimen lopullinen maksaja. Samoin tulisi valtiovallan ohjaus olemaan nykyistä vahvempi ja virtaviivaisempi. Näin ollen valtion rooli pelastustoimessa näyttäisi korostuvan. Katsomme, että pelastustoimen järjestelymallista riippumatta olisi sopimuspalokuntien huomioiminen ja niiden roolin korostaminen myös itse lakitekstissä keskeinen tekijä yhteiskunnan kokonaisedun kannalta.